

ΓΙΑ ΜΙΑ ΙΣΧΥΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ

I. Στη σύγχρονη δημοκρατία η σχέση του κράτους με τους πολίτες έχει αλλάξει. Απέναντι σε ένα κράτος που μέχρι σχετικά πρόσφατα είχε ευρείες αλλά συγκεκριμένες αρμοδιότητες, οι πολίτες διεκδικούσαν την κατοχύρωση και την έμπρακτη εμπέδωση των αμυντικών ατομικών δικαιωμάτων. Διεκδικούσαν επίσης πολιτικά δικαιώματα και τη δυνατότητα να ασκούν έμμεσα επιρροή στη διαχείριση των κοινών.

Είναι αμφίβολο όμως αν η κατοχύρωση των παραδοσιακών δικαιωμάτων αρκεί για να γίνει ο σύγχρονος πολίτης κύριος της τύχης του. Τώρα πια οι πολίτες έρχονται αντιμέτωποι με πολύ πιο σύνθετους μηχανισμούς, με νέα δημόσια ή ιδιωτικά κέντρα εξουσίας. Βέβαια το παραδοσιακό οπλοστάσιο των εγγυήσεων δεν είναι άχρηστο, αντίθετα μάλιστα. Θα πρέπει όμως να επαναπροσδιορισθεί και να εμπλουτισθεί το περιεχόμενό τους, ιδιαίτερα μάλιστα το περιεχόμενο του αυτοκαθορισμού και της αυτονομίας του πολίτη. Θα πρέπει να βρεθούν νέοι τρόποι ενεργοποίησης των δυνατοτήτων των πολιτών να διαμορφώνουν τις εξελίξεις σύμφωνα με τις απόψεις και τις επιθυμίες τους. Η ανάγκη αυτή είναι επιτακτική, γιατί είναι όλο και πιο σαφές ότι η δράση των μεμονωμένων ατόμων είναι αναποτελεσματική. Πώς μπορεί, για παράδειγμα, να αντιδράσει στην επιστημονικά τεκμηριωμένη άρνηση της διοίκησης ένας πολίτης μόνος του, εφόσον δεν διαθέτει ούτε τον χρόνο ούτε την ικανότητα ούτε τα αναγκαία μέσα έρευνας και τεκμηρίωσης;

II. Ωστόσο οι πολίτες δεν είναι άοπλοι, ακριβώς γιατί δεν είναι μόνοι τους. Κανείς μας δεν ζεί εν κενώ. Όλοι ανήκουμε σε μία ή περισσότερες κοινωνικές ομάδες, κατηγορίες ή κοινότητες, που έχουν σκοπούς που συμπίπτουν με τους δικούς μας. Η ενεργή συμμετοχή μας στις ομάδες αυτές μάς δίνει τη δυνατότητα να συμβάλουμε στη πραγμάτωση συλλογικών σκοπών και - από κοινού με άλλους - να συγκαθορίσουμε την πορεία μας, να αυτοκαθορισθούμε. Έτσι η αποτελεσματική αντίδραση των πολιτών στον πολλαπλασιασμό των μορφών εξουσίας προϋποθέτει την ενδυνάμωση των φορέων αυτοοργάνωσης των πολιτών, των κινήματων και των οργανώσεων (οικολογικών κινήσεων, γυναικείων οργανώσεων, ενώσεων καταναλωτών, πολιτιστικών συλλόγων, συνδικαλιστικών σωματείων ...), που διαμορφώνουν και προωθούν λύσεις για τα συλλογικά προβλήματα. Η αποτελεσματική προστασία των πολιτών περνά μέσα από την ενδυνάμωση της κοινωνίας.

Η χώρα μας χρειάζεται λοιπόν μια ισχυρή κοινωνία.

Ισχυρή κοινωνία είναι η κοινωνία που εκφράζει άμεσα τα προβλήματα και τις ανάγκες των πολιτών, που στηρίζεται στη δημιουργικότητα και δεν φοβάται τις αντιφάσεις και τη ζωντάνιά τους.

Ισχυρή κοινωνία είναι η κοινωνία που διαμορφώνεται στη

βάση της αρχής της αυτονομίας. Η κοινωνία που αξιοποιεί τη δυναμική που αναπτύσσεται στα πλαίσια των διαφόρων κοινωνικών ομάδων, που σέβεται τους πολύμορφους και ποικίλους σκοπούς τους και αντιτίθεται σε κομματικές ή άλλες χειραγωγήσεις.

III. Στη χώρα μας η κοινωνία των πολιτών είναι ατροφική, αδύναμη αλλά όχι και ανύπαρκτη. Το πρόβλημά της έγκειται περισσότερο στο ότι οι προσπάθειες που μέχρι τώρα έχουν γίνει, δεν ξέφυγαν από τον αποπνικτικό εναγκαλισμό του κράτους, των κομμάτων και άλλων κεντρικών οργανισμών. Έτσι η οργανωμένη δραστηριότητα των πολιτών δεν έχει αποφέρει παρά χλωμά αποτελέσματα. Δεν έχει κατορθώσει να εξασφαλίσει τα αποτελέσματα που μπορεί να εξασφαλίσει μία ισχυρή κοινωνία των πολιτών, βασισμένη στην αρχή της αυτονομίας και στη δημιουργικότητα των ατόμων. Δεν έχει καταφέρει να αναβαθμίσει τη θέση των πολιτών.

Τί πρέπει να κάνουμε; Θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε κάτι από την αρχή. Η ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών δεν σημαίνει σε καμμία περίπτωση υποκατάστασή τους. Δεν έχουμε πρόθεση να υποκαταστήσουμε τους φορείς αυτοοργάνωσης των πολιτών ή να παραβιάσουμε την αυτονομία τους: η κοινωνία των πολιτών δεν είναι υπόθεση ούτε της κυβέρνησης ούτε του κράτους ούτε των κομμάτων.

Ομως και στην πλευρά αυτή μένει πολλή δουλειά να γίνει για να ξεπεραστούν οι αγκυλώσεις του κράτους και των πολιτικών κομμάτων, που έχουν μάθει να είναι εχθρικά απέναντι στις πρωτοβουλίες των πολιτών. Η δουλειά αυτή πρέπει να γίνει και στο επίπεδο των θεσμών και στο επίπεδο των νοοτροπιών και στο επίπεδο των πρακτικών: πρέπει να παραμερισθούν τα θεσμικά εμπόδια, ξεπεραστούν οι φοβίες και οι δισταγμοί, να θεσμοθετηθούν κανάλια μόνιμης επικοινωνίας με τους φορείς της κοινωνίας, να αξιοποιηθούν οι απόψεις τους κατά τη διαμόρφωση πολιτικών ή διατάξεων που τους αφορούν.

Ωστόσο σε κάθε περίπτωση το κέντρο βάρους είναι η ίδια η κοινωνία, οι ίδιοι οι κοινωνικοί φορείς, οι ίδιοι οι πολίτες. Με σεβασμό στην αυτονομία τους θα πρέπει να ενθαρρύνουμε και να ενισχύσουμε κυρίως τις προσπάθειες εκείνες που θέλουν να διαμορφώσουν κέντρα ελέγχου των κατεστημένων εξουσιών και προώθησης λύσεων.

Πρώτον τις προσπάθειες που παρακολουθούν και ελέγχουν το κράτος, αλλά και τα άλλα κέντρα εξουσίας, που περιορίζουν τον πολιτικό αυταρχισμό και την οικονομική εξουσία, που δημιουργούν αναχώματα στον επεκτατισμό και τη διάχυση της εξουσίας.

Δεύτερον τις προσπάθειες που παρεμβαίνουν θετικά, που ενεργοποιούν την αλληλεγγύη που αναπτύσσεται εντός των διαφόρων κοινωνικών ομάδων, που αξιοποιούν τις γνώσεις, την εμπειρία και τις ευαισθησίες τους, που επεξεργάζονται και προωθούν λύσεις στα προβλήματά τους.